

dr hab. Janusz Gierszewski, prof. AP
Akademia Pomorska w Słupsku

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej pt.: *GOTOWOŚĆ OPERACYJNA
SPECJALISTYCZNYCH GRUP RATOWNICTWA WODNO-NURKOWEGO
W RAMACH KRAJOWEGO SYSTEMU RATOWNICZO-GAŚNICZEGO***

**opracowanej przez
mgra inż. Tomasza GARTOWSKIEGO pod kierownictwem naukowym
dra hab. Jerzego TELAKA, prof. SAN
(promotor pomocniczy: dr inż. Mariusz Feltynowski)**

*zlecona przez Radę Wydziału Bezpieczeństwa i Nauk Prawnych WSPol. w Szczytnie
Uchwałą z dnia 16 kwietnia 2019 r. (pismo z dnia 6 września 2019 r.)*

1. Znaczenie podjętego tematu rozprawy doktorskiej

Zgodnie z ustawą o ochronie przeciwpożarowej Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSR-G) stanowi integralną część organizacji bezpieczeństwa wewnętrznego i ma na celu ratowanie życia, zdrowia, mienia lub środowiska. Jego funkcjonowanie polega m.in. na organizacji ratownictwa technicznego, chemicznego, ekologicznego i medycznego. Działania ratownicze na obszarach wodnych, objętych powodziom lub zalaniem, a także na terenach zalodzonych są nazywane ratownictwem wodnym.

Ratownictwo wodne w ramach KSR-G realizowane jest w zakresie podstawowym oraz specjalistycznym i mieści się w zadaniach ratownictwa technicznego. Specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego (SGRW-N) wykonują podstawowe i specjalistyczne czynności ratownicze na powierzchni oraz w toni lub na dnie obszaru wodnego. Przedstawiona mi do recenzji rozprawa podejmuje problematykę gotowości operacyjnej tych grup funkcjonujących w ramach tego systemu.

Podjęty problem badawczy dotyczy zagadnienia ciekawego i praktycznego. Wybór takiego tematu należy uznać za zasadny, za czym przemawia szereg argumentów.

Po pierwsze, temat jest o tyle oryginalny, gdyż w krajowym piśmiennictwie nie ma zbyt wielu monografii naukowych traktujących o gotowości operacyjnej grup (wodnego) ratownictwa technicznego w przeciwieństwie do ratownictwa wodnego rozumianego jako zapewnienie bezpiecznego wypoczynku na obszarach wodnych.

Po drugie temat ten charakteryzuje się istotnym znaczeniem praktycznym. Zagrożenie życia w wyniku wypadkowych utonięć w Polsce jest znacznie wyższe od średniego w Unii Europejskiej. W 2018 roku na terenie Polski utonęło 545 osoby, w tym 77 kobiet.

Po trzecie, temat jest niezwykle trudny w ujęciu badawczym. Mamy tu bowiem do czynienia z zagadnieniem znajdującym się w zainteresowaniu nauk o zarządzaniu i jakości, nauk prawnych, technicznych o polityce i administracji czy nauk o bezpieczeństwie. Takie usytuowanie tematu wymaga od Autora wiedzy interdyscyplinarnej.

W konsekwencji problematyka stanowi istotne i aktualne, chociaż skomplikowane, zagadnienie badawcze. Bez wątplenia można wskazać jej dużą użyteczność poznawczą i praktyczną na gruncie naukowym. Dlatego w tak złożonych uwarunkowaniach merytorycznych, metodologicznych i praktycznych, jakim są działania ratownicze prowadzone w ramach KSR-G, należy z uznaniem podchodzić do przeprowadzonych badań zawartych w niniejszej dysertacji.

Wybór tematu uważam za uzasadniony i potrzebny. Z jednej strony uszczegóławia problematykę specjalistycznych grup ratownictwa wodnego, w ramach KSR-G a z drugiej wypełnia lukę w zakresie wiedzy w tym obszarze.

2. Ocena metodologiczna

Kwestiom metodologicznym poświęcono znaczącą część *Wstępu* (s. 6-15), w którym odniesiono się właściwie zarówno do sytuacji problemowej, przedmiotu i terenu badań, ograniczeniom badawczym oraz celu oraz głównego problemu badawczego, a także problemów szczegółowych. Na tej podstawie wygenerowano hipotezę roboczą (s. 14) oraz zaprezentowano metody badawcze (s. 14-15). Opisano literaturę przedmiotu oraz scharakteryzowano układ rozprawy (s. 15-16).

Prezentowana rozprawa mgra Tomasza Gartowskiego liczy 337 stron i obejmuje 237 stron tekstu, 17 stron bibliografii, 5 stron wykazu tabel i wykresów oraz 74 strony załączników. Na podkreślenie zasługuje wysiłek Doktoranta w zakresie faktograficznym oparty na 74 publikacjach zwartych oraz artykułach, 64 dokumentach normatywnych krajowych, 13 międzynarodowych, 67 źródłach internetowych i 26 innych źródłach. Taki dobór różnorodnych źródeł świadczy o staranności przeprowadzonych badań w kontekście tak sformułowanego tematu.

Praca podzielona jest na wstęp, zakończenie oraz pięć głównych rozdziałów. W rozprawie widoczny jest podział na część teoretyczną (trzy pierwsze rozdziały) oraz część - empiryczną – rozdział czwarty i piąty.

Punkt wyjścia to *Wstęp* (s. 4-16), który został opracowany według ogólnych reguł metodologicznych.

Poprawność formułowania problemów i hipotez badawczych

Doktorant podkreślił, że **przedmiotem badań** jest „organizacja ratownictwa wodnego w Polsce, a w szczególności specjalistycznego ratownictwa wodno-nurkowego w KSRG.” (s. 6).

W mojej ocenie przedmiot poszerza nieco temat rozprawy. Doktorant jednoznacznie powinien określić co zamierza badać - gotowość operacyjną SGRW-N w ramach KSR-G (na co wskazuje tytuł rozprawy) czy organizację ratownictwa wodnego w Polsce. Kolejne zdania, które kreśli Autor przy przedmiocie badań, tj., „Zbadano także systemy organizacji ratownictwa wodnego funkcjonujące w wybranych państwach europejskich. Zebrano i przeanalizowano opinie ratowników i innych osób zajmujących się ratownictwem wodnym i specjalistycznym ratownictwem wodno-nurkowym w KSRG na poziomie organizacyjnym oraz wykonawczym” nie rozwiewają mojej wątpliwości co do przyjętego przedmiotu badań przez Doktoranta.

Zaletą dysertacji jest jasne określenie **problemu badawczego** sprowadzającego się do odpowiedzi na pytanie: „Jakie czynniki determinują osiągnięcie i utrzymanie gotowości

operacyjnej w zakresie ratownictwa wodnego w KSRG i jakie działania organizacyjno-prawne pozwolą usprawnić funkcjonowanie i ewidencjonowanie zasobów SGRW-N? Problem został uszczegółowiony pięcioma problemami dot. zależności pomiędzy systemem bezpieczeństwa wewnętrznego państwa a podsystemem bezpieczeństwa na obszarach wodnych (1), rozwiązań organizacyjnych w zakresie ratownictwa wodnego straży pożarnych wybranych państw europejskich (2), wniosków sformułowanych po akcjach prowadzonych przez PSP podczas wielkich powodzi w latach 1997-2014 (3), głównych problemów w utrzymaniu wymaganego stanu gotowości operacyjnej i jej ewidencjonowania oraz wprowadzenia zmian systemowych w zakresie ratownictwa wodnego (4) oraz rozwiązań organizacyjno-prawnych mogących zapewnić wyższy poziom osiągania i ewidencjonowania gotowości operacyjnej zasobów ratownictwa wodnego w KSRG (5). (s. 8-9)

Niektóre problemy szczegółowe słabo wiążą się z problemem głównym i poszerzają przedmiot badań o analizy rozwiązań spoza KRS-G i gotowości operacyjnej SGRW-N. Uwaga moja dotyczy również braku nawiązania do osiągania i utrzymania gotowości operacyjnej na poziomie A, B oraz C przez te jednostki.

Do tak zarysowanego problemu badań Autor rozprawy wywiódł **główny cel badawczy** jako „zdiagnozowanie (rozpoznanie, dokonanie oceny) stanu gotowości operacyjnej w zakresie ratownictwa wodnego w KSRG oraz wskazanie możliwości i warunków doskonalenia jej osiągania i ewidencjonowania. Wskazanie potrzeby wprowadzenia zmian organizacyjno-prawnych usprawniających funkcjonowanie SGRW-N.” (s. 8) oraz **pięć celów szczegółowych** dotyczących: 1) zidentyfikowanie form i metod reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, zadań podsystemu bezpieczeństwa na obszarach wodnych, a także roli zarządzania kryzysowego oraz KSRG; 2) zbadanie i uzyskanie wiedzy o zakresach działania i organizacji ratownictwa wodnego straży pożarnych w wybranych państwach europejskich oraz wskazanie elementów możliwych do adaptacji w Polsce dla usprawnienia jego funkcjonowania; 3) zbadanie i uzyskanie wiedzy na temat organizacji ratownictwa wodnego, w tym w strażach pożarnych, a także wpływu doświadczenia wyniesionego z akcji ratowniczych prowadzonych podczas wielkich powodzi w Polsce w latach 1997-2014 na poprawę funkcjonowania ratownictwa wodnego w KSRG; 4) uzyskanie - na podstawie opinii respondentów - wiedzy na temat przygotowania i wykorzystania zasobów osobowych i sprzętowych SGRW-N do ratownictwa wodnego wpływających na gotowość operacyjną i jej ewidencjonowanie; 5) określenie możliwości doskonalenia osiągania i ewidencjonowania gotowości operacyjnej zasobów ratownictwa wodnego w KSRG.” (s. 8).

Cele szczegółowe traktuje się jako pomocnicze do osiągnięcia celu głównego. Przyjęte przez Doktoranta cele są bardzo ogólne w stosunku do głównego celu badawczego, który dotyczy zdiagnozowanie stanu gotowości operacyjnej w zakresie ratownictwa wodnego w KSRG oraz wskazanie możliwości i warunków doskonalenia jej osiągania i ewidencjonowania. Ich osiągnięcie wydaje się rozszerzać cel główny oraz przedmiot rozprawy np. przez konieczność zidentyfikowania form i metod reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, zadań podsystemu bezpieczeństwa na obszarach wodnych, a także roli zarządzania kryzysowego itd. Tak sformułowane cele mogą stanowić przyczynek do samoistnych badań.

Hipoteza robocza w tej pracy została sformułowana na podstawie wstępnej analizy aktów prawnych oraz doświadczenia opartego na wieloletniej służbie w jednostkach organizacyjnych PSP Autora, który zakłada, że „SGRW-N, mające trudności w utrzymaniu wymaganego dobrego poziomu gotowości operacyjnej i nienowoczesne metody ewidencjonowania zasobów oraz formalny zakres działania wykraczający poza ramy

ratownictwa wodnego, po zmianach w systemie szkolenia i doskonalenia zawodowego ratowników oraz zbierania, przetwarzania i wykorzystywania danych z jednostek szczebla powiatowego będą mogły osiągać wyższy poziom gotowości operacyjnej (s. 9) Postawiona hipoteza robocza została doprecyzowana pięcioma hipotezami cząstkowymi (s. 9-10), które korespondują z problemami szczegółowymi.

Hipoteza jako przypuszczenie naukowe wymagające sprawdzenia powinna być co najmniej uzasadniona, czyli oparta na wcześniejszych obserwacjach, badaniach lub teoriach oraz testowalna, czyli dotycząca istotnych zmiennych, które są manipulowalne i mierzalne. Gotowości operacyjna oznacza zdolność do realizowania czynności ratowniczych w poszczególnych dziedzinach ratownictwa; Dlatego takie przedstawienie hipotezy może budzić wątpliwości, co do jej uzasadnienia, bowiem Autor na podstawie (własnych?) obserwacji zakłada, że na utrzymanie gotowości operacyjnej mają wpływ nienowoczesne metody ewidencjonowania zasobów oraz zakres działania wykraczający poza ramy ratownictwa wodnego, a po zmianach w systemie szkolenia i zbierania danych z jednostek powiatowych osiągnie się wyższy poziom gotowości operacyjnej.

Po pierwsze, hipoteza zakładająca, że gotowość operacyjna w obszarze ratownictwa technicznego (wodnego) w KSRG w zakresie realizacji zadań (w wymiarze podstawowym lub specjalistycznym) warunkuje poziom wyszkolenia i możliwości strażaków – ratowników jest oczywista.

Po drugie jeżeli gotowość operacyjna jednostek PSP włączonych do KSR-G określają normatywy wyposażenia w sprzęt do realizacji zadań (s. 263) m. in. ratownictwa technicznego w zakresie podstawowym lub specjalistycznym, a ich spełnienie zapewnia między innymi osiągnięcie zdolności do podjęcia działań ratowniczych w zakresie podstawowym na terytorium powiatu w określonym uwarunkowanym poziomie zagrożenia - to skąd przypuszczenie, że SGRW-N mają trudności w utrzymaniu wymaganego dobowego poziomu gotowości operacyjnej? Lektura tekstu rozprawy na to jednoznacznie nie wskazuje.

Po trzecie, zastrzeżenia i wątpliwości budzi też przedstawienie hipotez w formie stwierdzenia, co zbliża je do tez.

Realizacji zamierzonych celów oraz weryfikacji sformułowanych hipotez został podporządkowany układ pracy. Analizy sprzyjające osiągnięciu celu głównego i celów cząstkowych można odnaleźć we wszystkich rozdziałach rozprawy. W pierwszym rozdziale znajduje się przegląd form i metod reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego. W kolejnych rozdziałach opisano organizację ratownictwa wodnego w wybranych krajach oraz ratownictwo wodne w PSP i działania przeciwpowodziowe. Dwa ostatnie rozdziały obejmują empiryczną część pracy prezentując badania własne przeprowadzone przez Autora. Brakuje mi jednak odrębnego rozdziału o gotowości operacyjnej jednostek PSP ze szczególnym uwzględnieniem SGRW-N.

Terenem badań były jednostki organizacyjne PSP specjalizujące się w ratownictwie wodnym lub nadzorujące tę dziedzinę ratownictwa oraz jednostki ochotniczych straży pożarnych na wszystkich trzech poziomach: powiatowym, wojewódzkim i krajowym. (s. 6-7).

Sformułowane w rozprawie cele i hipotezy badawcze mogłyby być bardziej precyzyjne, tj. mocniej skorelowane z tematem (przedmiotem badań).

Metody i techniki badawcze

Rozważania przeprowadzone w recenzowanej rozprawie oparte są na różnych metodach badawczych. Doktorant posłużył się głównie metodami: abstrahowania, wnioskowania,

indukcji, porównania, uogólnienia, dedukcji, krytycznej analizy piśmiennictwa oraz sondażu diagnostycznego przeprowadzonego techniką wywiadu indywidualnego i ankiety. (s. 11-12, 14)

Zastosowane metody badawcze należy uznać za właściwe dla osiągnięcia celów rozprawy. Autor wskazał jakimi metodami zweryfikował przyjęte hipotezy. (s. 230) Biorąc jednak pod uwagę, że przywołuje i analizuje w rozprawie liczne akty prawne to, w mojej ocenie, powinien wykorzystać też metodę analizy formalno- dogmatycznej polegającą na egzegezie materiału normatywnego oraz metodę prawno- porównawczą szczególnie istotną w kontekście problematyki rozwiązań organizacyjnych ratownictwa wodnego w wybranych państwach europejskich. (rozdział 2. monografii)

Próba badawcza badań własnych objęła 640 osób - w badaniach ankietowych, a w ramach wywiadu indywidualnego, jawnego, nieskategoryzowanego, przeprowadzono rozmowy z 7. respondentami. (s.12-13)

Pod względem metodologicznym recenzowana praca ogólnie nie budzi zastrzeżeń, jednak wymaga wyjaśnienia jakie Doktorant przyjął wskaźniki do weryfikacji hipotez i przyjętych problemów w kontekście gotowości operacyjnej SGRW-N . Proszę je syntetycznie wskazać w trakcie obrony. (Pytanie 1.)

Reasumując należy stwierdzić, że z metodologicznego punktu widzenia praca doktorska Pana mgra Tomasza Gartowskiego została przygotowana poprawnie. Autor wyraźnie wskazał jakie są cele rozprawy, sformułował problemy badawcze i określił hipotezy.

W odniesieniu do niektórych problemów i hipotez, które uznałbym za tezy, można mieć pewne zastrzeżenia, że są dość oczywiste lub ogólnikowe, bo przecież ratownictwo wodne ma wpływ na bezpieczeństwo osób przebywających na obszarach wodnych i terenach zagrożonych powodzią (1), w systemach ratowniczych wybranych państw europejskich znajdują się rozwiązania organizacyjne w zakresie ratownictwa wodnego możliwe do implementacji (2), zmiany organizacyjno-prawne i techniczne wprowadzone na podstawie wniosków sformułowanych po powodziach w latach 1997-2014 poprawiły funkcjonowanie ratownictwa wodnego w ramach KSRG (3), celowe jest wprowadzenie zmian zmierzających do stałego podnoszenia stanu gotowości operacyjnej SGRW-N w zakresie zadań, organizacji i przygotowania (4), doskonalenie osiągania i ewidencjonowania gotowości operacyjnej zasobów ratownictwa wodnego w KSRG można osiągać poprzez podnoszenie poziomu przygotowania i wyszkolenia ratowników prowadzących działania na obszarach wodnych oraz wprowadzenie elektronicznej formy ewidencjonowania zasobów). (s. 9-10)

Ponadto można było wprowadzić dodatkowy problem i hipotezę cząstkową dotyczącą możliwości wypełniania zadań ratowniczych (gotowości operacyjnej) na poziomie A, B i C przez SGRW-N – na co wskazuje (w domyśle) tytuł pracy. Gotowość operacyjna to przecież zdolność do wykonywania działań polegających na realizacji zadań na określonym poziomie przez ratowników o określonych kwalifikacjach, wyposażonych w standaryzowany sprzęt przy zachowaniu ustalonego czasu alarmowania.

Dobór literatury, umiejętność analiz źródeł

Dobór literatury przedmiotu jest właściwy. Z racji podjętego tematu odnosi się głównie do sytemu KRS-G oraz ratownictwa wodnego. Baza źródłowa i literatura przedmiotu są w miarę zróżnicowane. Uwzględniono kluczową literaturę przedmiotu oraz akty normatywne.

Zakres literatury, podanej przez Autora dysertacji odpowiada tematyce podjętych zagadnień, chociaż niektóre pozycje mogą dziwić np., Balcerowicz B., *Bezpieczeństwo*

militarne (szkic do skryptu – materiał pomocniczy do przedmiotu: Bezpieczeństwo Militarne), Uniwersytet Warszawski. (brak roku wydania) czy Batkowski R., *Przeciwdziałanie terroryzmowi w lokalnym wymiarze – wybrane elementy badań własnych* [w:] *Bezpieczeństwo Polski. Współczesne wyzwania*, wyd. Difin, Warszawa 2014. Dziwić też może brak w bibliografii monografii pod red. naukową, J. Zboiny i B. Wiśniewskiego, *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, Józefów 2014. (szczególnie wydają się przydatne części II. i III.) w zakresie analizy KRS-G oraz systemu ratowniczego.

Liczba pozycji bibliograficznych świadczy o dobrej znajomości literatury krajowej Autora w tej dziedzinie. Brakuje jednak udziału aktualnych pozycji obcojęzycznych i literatury zagranicznej w kontekście 2. celu szczegółowego oraz rozdziału dotyczącego *Organizacji ratownictwa wodnego w wybranych państwach europejskich* oraz prac z metodyką oceny efektywności PSP (ratownictwa technicznego) w związku z celem głównym.

Pewne tezy nie są poparte literaturą przedmiotu (w przypisach) czy badaniami, np. „W Niemczech funkcjonuje najlepiej na świecie rozwinięta sieć ratownictwa śmigłowcowego działającego w założeniach systemu HEMS” (s. 65), „Połączenie systemu ratowniczego i systemu ratownictwa medycznego szczególnie pożyteczne jest w dużych miastach ze względu na ich bezpośrednie wspólne nadzorowanie.” (s. 66)

Recenzowana rozprawa porządkuje i jednocześnie poszerza aktualny stan wiedzy oraz wskazuje ogólne kierunki i tendencje działań związanych z organizacją KRS-G w obszarze ratownictwa wodnego.

Jednak mam pewne uwagi do aktów prawnych ujętych w bibliografii. Pozycje w rozprawie nie wszystkie dotyczą aktów prawa powszechnie obowiązującego np. poz. 34 i in.) oraz nie uwzględnia wszystkich dokonanych zmian, co akurat można usprawiedliwić permanentnymi zmianami w ustawach i datą złożenia rozprawy (np. *Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* Dz.U. z 2012 r. poz. 461, zm. Dz.U. z 2014 r. poz. 773 ma t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1541; *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2067 ma t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 161, 125, 1091). Dla przejrzystości opisu bibliograficznego można było wyróżnić materiały archiwalne wydzielając je z dokumentów normatywnych.

Przypisy źródłowe Doktorant zastosował 536 razy, co pozwala lepiej rozumieć analityczny proces wysuwania poszczególnych tez w rozprawie.

Reasumując przegląd literatury został przeprowadzony właściwie (obszar powiązany z przedmiotem badań, wskazano sposób doboru literatury do analizy) i poprawnie dokonano analizy źródeł.

Poprawność terminologiczna i językowa

Rozprawa pod względem terminologicznym i językowym została napisana poprawnie. Doktorant dokonał prezentacji wątków tematycznych wskazanych w problemach szczegółowych. Jednak w odniesieniu do niektórych kwestii teoretycznych brak jest pogłębionej polemiki z przywoływanymi stanowiskami i zbyt sprawozdawczy tok wielu wątków, bez wyraźnie wykorzystanej krytycznej analizy piśmiennictwa.

Miejscami czas użyty jest niepoprawnie. Jeżeli program, opracowany został na lata 2014–2017, to nie można używać czasu przyszłego w zdaniach: Usprawnienia działania struktur zarządzania kryzysowego **będą** polegać na wprowadzeniu prostej i przejrzystej struktury, z precyzyjnie określonymi kompetencjami i zadaniami. Funkcjonowanie centrów

zarządzania kryzysowego na poziomie powiatów i gmin zostanie usprawnione poprzez zapewnienie całodobowej możliwości ich uruchamiania (...) (Podkreśl. JG, s. 25)

Niekiedy przytaczane dane są mało precyzyjne, Skoro tytuł rozdziału odnosi się do organizacji ratownictwa wodnego to niepotrzebnie pojawiają się analizy ochrony przeciwpożarowej, np. „Obowiązujący w Niemczech system rozwiązań ochrony przeciwpożarowej jest odmienny od modelu organizacyjnego przyjętego w Polsce.” (s. 66); „Historię ochrony przeciwpożarowej w Rosji należy datować od 30 kwietnia 1649 r. ...” (s. 68)

Autor na końcu pracy zamieścił wykaz używanych skrótów (s. 261-262).

W pracy pojawiają się tezy polemiczne, np. „W trakcie przeprowadzonych badań zidentyfikowano bezpieczeństwo wewnętrzne państwa z częścią bezpieczeństwa na obszarach wodnych.” (s. 231) „Należy systematycznie doskonalić *Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym w części dotyczącej poziomów gotowości operacyjnej, zapewniając właściwe funkcjonowanie SGRW-N.*” (s. 236) Identyfikuje się raczej zagrożenia, a doskonalą się organizację, a nie przepis prawa. Siatka pojęciowa nie zawsze jest mocną stroną tej pracy, chociaż Doktorant w większości rozprawy stosuje odpowiednią terminologię i poprawnie używa pojęć.

Nieliczne niedociągnięcia występują w pisowni nazw własnych (np. Policja).

Konkluzja: aparat stosowanych pojęć w dysertacji nie budzi większych zastrzeżeń. Należy pracę uznać za poprawną pod względem redakcyjnym i terminologicznym. Autor wykazał się poprawną znajomością warsztatu pisarskiego i poprawnością terminologiczną.

3. Ocena merytoryczna

Konstrukcja pracy posiada przemyślaną strukturę odzwierciedlającą postępowanie badawcze prowadzące do osiągnięcia wyznaczonych celów. Właściwe rozmieszczenie treści w poszczególnych rozdziałach świadczy o dobrej znajomości i zrozumieniu problematyki podjętych badań. Objętość poszczególnych rozdziałów jest nieco zróżnicowana: rozdziały teoretyczne liczą od 24 do 46 stron, a rozdziały empiryczne mają 73 i 24 strony. Strukturę pracy należy uznać za poprawną, choć pewne zastrzeżenia budzi zawartość poszczególnych rozdziałów.

We *Wstępie* rozprawy oprócz zagadnień metodologicznych określono obszar badań, uzasadniono jego wybór oraz przedstawiono strukturę pracy wraz z charakterystyką kwestii podejmowanych w poszczególnych częściach opracowania.

Rozdział pierwszy (*Formy i metody reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*; s. 17-60) prezentuje podstawowe pojęcia związane z bezpieczeństwem i zagrożeniami. Pierwszy podrozdział miał dotyczyć bezpieczeństwa na obszarach wodnych. Nie ma on jednak charakteru wprowadzającego i porządkującego ten obszar bezpieczeństwa. Mamy tu wyjaśnienie pojęć takich jak: bezpieczeństwo, system bezpieczeństwa globalnego (s. 18), zagrożenia (s. 18-19), interesy narodowe, system (s. 20), system bezpieczeństwa narodowego, wyzwania dla bezpieczeństwa, (s. 21), edukacja (s. 22) i szereg innych pojęć. W końcowej części następuje prezentacja danych statystycznych utonięć (s. 30-31). Kolejny podrozdział dotyczy zagrożeń i zdarzeń powodziowych. Dużo miejsca poświęcono środkom ochrony przeciwpożarowej (s. 33- 35), zadaniom zmierzającym do ochrony przed powodzią, przyczynami ich powstawania oraz przykładom powodzi (s.36 – 39). Nie zauważyłem w treści wyjaśnienia zagrożenia powodziowego. W związku z tym proszę w trakcie obrony odpowiedzieć syntetycznie **na pytanie (2.)**: Jak definiuje się zagrożenie powodziowe i jakie są obszary (uwzględniające ryzyko) wystąpienia powodzi w Polsce?

Kolejny podrozdział nosi tytuł *Reagowanie i zarządzanie kryzysowe wobec zagrożeń bezpieczeństwa*. Doktorant w nieco chaotyczny sposób zaczyna wywód od przypomnienia znaczenia Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa oraz Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności (s. 39-40), by przejść do zarządzania kryzysowego (s. 41-42). Następnie skupia się na znaczeniu roli PSP w KSR-G (s. 42- 56). W związku z tym proszę o udzielenie odpowiedzi na pytanie (3): W jaki sposób PSP wpisuje się w struktury zarządzania kryzysowego i jakie zachodzą relacje pomiędzy tym systemem a KSR-G?

Rozdział ten służył realizacji pierwszego celu szczegółowego oraz dowiedzeniu prawdziwości pierwszej (hipo)tezy, że podsystem bezpieczeństwa na obszarach wodnych, obejmujący KSRG i ratownictwo wodne, ma wpływ na bezpieczeństwo osób przebywających na obszarach wodnych i terenach zagrożonych powodzią, a po dokonaniu zmian organizacyjnych może być bardziej efektywny.

Ogólnie rozdział ten oceniam za poprawny. Z jednej strony zawiera omówienie istotnych dla tematu rozprawy zagadnień, z drugiej zaś jest prezentacją nieco chaotyczną.

Rozdział drugi (*Organizacja ratownictwa wodnego w wybranych państwach europejskich*) odnosi się do realizacji celu drugiego szczegółowego.

Rozdział ten opisuje syntetycznie tytułowe organizacje w Niemczech, Rosji, Francji, Czechach oraz Finlandii. Niejako „przy okazji” została też opisana ochrona przeciwpożarowa w tych krajach. Z niej dowiedzieć się można, że we Francji: „Interwencje strażaków przy pożarach stanowią jedynie 7% ogólnej liczby działań. Najwięcej pożarów powstaje w miejscach zamieszkania.” (s. 72) a „W ochronie przeciwpożarowej Republiki Czeskiej aktywnych jest prawie 83 400 osób, około 9000 z nich to zawodowi strażacy, a prawie 74 400 to ochotnicy pełniący swoje funkcje społecznie.” (s. 74). Natomiast w Finlandii „Strażacy są wszechstronnymi ratownikami o wielu specjalnościach. Oprócz prowadzenia działań gaśniczych i ratowniczych biorą także udział przy usuwaniu skutków innych wypadków, w prewencji przeciwpożarowej i wypadkowej oraz są odpowiedzialni za transport pacjentów i opiekę medyczną.” (s. 78)

Podrozdział (przed podsumowaniem) kończy *Profilaktyka utonięć w wymiarze międzynarodowym*. Zawarte są tu dane statystyczne utonięć oraz zalecenia WHO zapobiegające utonięciom. (s. 82-83) Natomiast Autor nie wyjaśnił czym jest „profilaktyka utonięć” i do tego ujęta w wymiarze międzynarodowym.

Pomimo, że zawartość jest w miarę dostosowana do zamiarów badawczych celu drugiego szczegółowego, który zakłada, że w systemach ratowniczych wybranych państw europejskich znajdują się rozwiązania organizacyjne w zakresie ratownictwa wodnego możliwe do implementacji w „podmiotach” KSRG to jednak trudno wyodrębnić z przeprowadzonej analizy te elementy, które mogą usprawnić funkcjonowanie ratownictwa wodnego w Polsce.

Rozdział trzeci (*Ratownictwo wodne w strażach pożarnych i wybrane działania przeciwpowodziowe*) wiąże się z realizacją trzeciego celu szczegółowego.

Autor na początku charakteryzuje ratownictwo wodne w ujęciu historycznym i prawnym. Następnie omawia rozwój ratownictwa wodnego w straży pożarnej. Istotnym dla tej tematyki rozwinięciem powinien być kolejny podrozdział dotyczący *Organizacji, systemu funkcjonowania i poziomów gotowości operacyjnej grup wodno-nurkowych*. Oparty został w większości na *Zasadach organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym* (zmienionych w lipcu 2013 r.). Nie zawiera on ani jednej pozycji literatury, a jedynie akty normatywne i dane statystyczne dot. liczby interwencji. (s. 95-102)

W kolejnym podrozdziale podniesiono kwestie związane z systemem szkolenia w Państwowej Straży Pożarnej w zakresie ratownictwa wodnego i bezpieczeństwa działań na obszarach

wodnych. Są tu jednak fragmenty, które zawierają ogólne informacje nie odnoszące się do tak sformułowanego tytułu, jak np. „Szkola Główna Służby Pożarniczej w Warszawie (SGSP) kształci na studiach pierwszego stopnia inżynierów pożarnictwa, a na studiach drugiego stopnia magistrów inżynierów pożarnictwa. Szkoły aspirantów PSP (na poziomie szkół policealnych) w Krakowie, Częstochowie i Poznaniu kształcą w zawodzie technik pożarnictwa. Szkoła Podoficerska PSP w Bydgoszczy kształci podoficerów.” (s. 104) „Na kąpieliskach wydziela się, wyznaczone bojami, strefy dla umiejących i nieumiejących pływać oraz brodziki dla dzieci.” (s. 107) Sprawia to wrażenie pewnej niekonsekwencji, gdyż tytuł sugeruje węższe ujęcie- systemu kształcenia strażaków w zakresie ratownictwa wodnego. Autor wymienia bloki tematyczne programu szkolenia w zakresie młodszego nurka i strażaków wykonujących prace podwodne w zakresie ratownictwa z różnych lat, (s. 105) na wodach szybko płynących, prowadzonego przez KSRG w zakresie podstawowym oraz w zakresie ratownictwa lodowego. (s.106)

Podrozdział, piąty nosi tytuł *Działania przeciwpowodziowe i ratownicze podczas powodzi w 1997, 2001, 2010 i 2014 r.* Autor wskazuje na podjęte działania przez straż pożarną w czasie zaistnienia tych powodzi oraz innych służb. Jednak nie analizuje szczegółowo gotowości operacyjnej jednostek, które brały udział w akcjach ratowniczych.

Nic o gotowości operacyjnej nie można dowiedzieć się też z podrozdziału szóstego zatytułowanego *Administracja zespolona i organizacje pozarządowe w działaniach przeciwpowodziowych i innych na obszarach wodnych.* Autor nie definiuje administracji zespolonej. Na początku wskazuje na ideę wolontariatu i wymienia organizacje pozarządowe współdziałające w czasie akcji przeciwpowodziowych. (s. 117) Następnie analizuje struktury zarządzania kryzysowego, które w mojej ocenie, powinny być poddane analizie w podrozdziale 1.3. (s. 118), opisuje przypadki akcji ratunkowych. Stwierdza, że: „Opisane wypadki ukazują niski poziom ratownictwa wodnego w Polsce pod koniec lat 70. XX wieku.” (s. 120)

Kolejny podrozdział jest pt. *Współdziałanie Państwowej Straży Pożarnej z innymi podmiotami na wodach.* Autor wskazuje tu na istotę współpracy z WOPR, Policją, Strażą Graniczną i Polskim Czerwonym Krzyżem.

Po lekturze tekstu nie jestem do końca przekonany (nawet po *Podsumowaniu*), że hipoteza trzecia, zakładająca, że zmiany organizacyjno-prawne i techniczne wprowadzone na podstawie wniosków sformułowanych po powodziach w latach 1997-2014 poprawiły funkcjonowanie ratownictwa wodnego w ramach KSRG, podniosły jego poziom organizacyjny i techniczny odpowiednio do zagrożeń występujących na polskich obszarach wodnych została poprawnie zweryfikowana. Brak jest przede wszystkim badań porównawczych i oparcia się na wskaźnikach tych zmian.

Tytuł pracy w moim odbiorze sugeruje pomiar gotowości operacyjnej SGRW-N w ramach KRS-G. Oczekiwanie to wspierały tytuły rozprawy (2. i 3.) oraz uwypuklenie tej kwestii w podrozdziale dot. organizacji, systemu funkcjonowania i poziomów gotowości operacyjnej tych specjalistycznych grup. W związku z tym może budzić niedosyt brak szczegółowego omówienia tego zagadnienia w części teoretycznej.

Rozdział czwarty (*Ratownictwo wodne w świetle przeprowadzonych badań empirycznych*) ma kluczowe znaczenie dla rozprawy (nade wszystko dla realizacji celu głównego i dowodzenia hipotezy).

Na początku Autor przedstawia organizację badań empirycznych. Ankiety zostały zweryfikowane pod kątem zależności na podstawie zmiennych niezależnych oraz wskaźników. W rozprawie jako zmienne niezależne zastosowano: płeć, wiek, poziom wykształcenia, korpus

służbowy, staż służby, rodzaj służby, system służby, miejsce (poziom) pełnienia służby, udział w działaniach ratowniczych, posiadane uprawnienia.

Zmiennymi zależnymi były odpowiedzi poszczególnych respondentów na określone pytania. Przyjęcie zmiennych pozwoliło na wyodrębnienie tych cech lub właściwości, które określają badane zjawisko lub element procesu. Przy opracowaniu ankiet wykorzystano metodę statystyczną. W celu wyeliminowania błędów obliczeń wykorzystano program komputerowy STATISTICA w wersji 12. Obliczono w ten sposób wskaźniki istotności statystycznej (p) i korelacji Gamma (γ). (s. 132-133) Na kolejnych 68 stronach znajduje się bardzo szczegółowa prezentacja i omówienie wyników badań empirycznych. W mojej ocenie prezentację można było przedstawić bardziej syntetycznie. Można mieć też uwagi polemiczne dotyczące doboru wskaźników (załącznik nr 6). Przecież: „Celem badań było zdiagnozowanie (rozpoznanie, dokonanie oceny) stanu gotowości operacyjnej w zakresie ratownictwa wodnego w KSRG oraz wskazanie możliwości i warunków doskonalenia jej osiągania i ewidencjonowania”, a „Głównym problemem badawczym było uzyskanie odpowiedzi na pytanie: Jakie czynniki determinują osiąganie i utrzymanie gotowości operacyjnej w zakresie ratownictwa wodnego w KSRG i jakie działania organizacyjno-prawne pozwolą usprawnić funkcjonowanie i ewidencjonowanie zasobów SGRW-N?” (s. 8) W mojej ocenie tylko 2-3 pytania dotyczą wprost gotowości operacyjnej SGRW-N i jej determinantów

Kwestionariusz wywiadu zawierał dziewięć pytań, zakresem tematycznym zbliżonych do zawartych w ankiecie, ale nie identycznych. I tu większość pytań nie była związana z gotowością operacyjną jednostek ukierunkowanych na ratownictwo wodne. (s. 200-2003)

Piąty rozdział zawiera elementy związane z *Osiąganiem gotowości operacyjnej ratownictwa wodnego w świetle przeprowadzonych badań*. Nawiązuje on do oczywistej tezy, że: *Doskonalenie osiągania i ewidencjonowania gotowości operacyjnej zasobów ratownictwa wodnego w KSRG można osiągać poprzez podnoszenie poziomu przygotowania i wyszkolenia ratowników prowadzących działania na obszarach wodnych oraz wprowadzenie elektronicznej formy ewidencjonowania zasobów*. (s. 10) Analiza treści tego rozdziału wskazuje, że oparty został na danych zastanych (5.1, 5.2., 5.3.). Na nich został opracowany *Proces wypracowanych decyzji* (s. 216) i *Model osiągania i ewidencjonowania gotowości operacyjnej w zakresie ratownictwa wodnego w KSRG*. (s. 217) Jeżeli Autor stwierdza, że „Elementem ułatwiającym sprawne zarządzanie informacjami wpływającymi na skuteczność działań KSRG są systemy teleinformatyczne” to powinien przynajmniej wyjaśnić i przeanalizować w rozprawie funkcjonowanie systemów teleinformatycznych w gotowości operacyjnej SGRW-N. (s. 219) Jeżeli: „Wspomaganie decyzji opiera się na wykorzystaniu dokumentacji operacyjnej, planów ratowniczych, procedur, narzędzi informatycznych oraz wiedzy eksperckiej. Narzędziem wspomagającym kierującym działaniem ratowniczym jest – zawierające największy i najszybciej dostępny zasób danych jakościowych oraz ilościowych o siłach i środkach – oprogramowanie SWD PSP” to również powinien poddać to szerszej analizie. (s. 219) itd. Poza tym jeżeli są to badania empiryczne (własne) to nie powinno się ich opierać na badaniach innych ekspertów. (s. 220) Na zakończenie Autor sformułował siedem wniosków. (s. 226-228) Rozdział ten służył realizacji piątego celu szczegółowego.

W **Zakończeniu** (s. 229-237) dokonano oceny stopnia osiągnięcia rozwiązania celu rozprawy oraz odniesiono się do hipotez. Zaprezentowano wnioski z podjętych i przeprowadzonych badań naukowych.

Na początku Autor sformułował je w kilku mało odkrywczych twierdzeniach takich jak: „Poczucie bezpieczeństwa jest jedną z najważniejszych egzystencjalnych potrzeb człowieka.”, „Jednym z istotnych elementów bezpieczeństwa wewnętrznego państwa jest sprawne

reagowanie na zagrożenia, na różnego rodzaju awarie i katastrofy, w tym katastrofy naturalne”, „Bezpieczeństwo osób przebywających na obszarach wodnych należy do zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa” (s. 229)

Nie do końca jednak mogę zgodzić się, że: „W wyniku badania zdiagnozowano stan gotowości operacyjnej w zakresie ratownictwa wodnego w KSRG.” (s. 230) Gotowość operacyjna to ocena stopnia przygotowania SGRW-N do podejmowania działań ratowniczych. W pracy brakuje szczegółowej analizy gotowości ratowników do prowadzenia działań, stanu technicznego pojazdów oraz sprzętu, wyszkolenia, systemu łączności itd.

Następnie Autor odniósł się do celów i hipotezy rozprawy (s. 233-237) Napisał, że „Pierwszą hipotezę cząstkową dotyczącą przypuszczenia, że podsystem bezpieczeństwa na obszarach wodnych, obejmujący KSRG i ratownictwo wodne, mający wpływ na bezpieczeństwo osób przebywających na obszarach wodnych i terenach zagrożonych powodzią, po dokonaniu zmian organizacyjnych może być bardziej efektywny, zweryfikowano pozytywnie.” Zwrot „zweryfikowano pozytywnie” Doktorant użył do pozostałych hipotez cząstkowych. (s. 235)

Stwierdził, że: W wyniku przeprowadzonych badań sondażowych i analizy literatury zasadny jest rozwój sieci jednostek SGRW-N i podmiotów ratownictwa wodnego; jednostki PSP i OSP włączone do KSRG powinny stanowić podstawę budowy i rozwoju sieci jednostek ratownictwa wodnego; najważniejszym kryterium decydującym o możliwości uratowania zagrożonego życia ludzkiego jest czas, z czego wynika konieczność zapewnienia odpowiedniej gęstości rozmieszczenia jednostek ratowniczych; w aktach prawnych dotyczących bezpieczeństwa na wodach i ratownictwa wodnego nie ujednolicono definicji; nie ma jednolitych programów szkoleń dla wszystkich służb oraz jednostek gospodarczych i organizacji pozarządowych działających w zakresie ratownictwa wodnego; Policja, PSP i podmioty ratownictwa wodnego posiadają odrębne (niekiedy rozbieżne) programy szkolenia dla tych samych grup specjalistów; brakuje wzajemnej uznawalności kwalifikacji do prowadzenia działań na wodach i obsługi jednostek pływających, uzyskanych w poszczególnych służbach podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych oraz w relacjach z podmiotami ratownictwa wodnego; SGRW-N powinny mieć zapewnione środki finansowe na okresowe przeglądy, legalizację i wymianę sprzętu i wyposażenia oraz szkolenia i badania lekarskie ratowników. Nie wszystkie wnioski odnoszą się do celu głównego, który zakładał „zdiagnozowanie (rozpoznanie, dokonanie oceny) stanu gotowości operacyjnej w zakresie ratownictwa wodnego w KSRG oraz wskazanie możliwości i warunków doskonalenia jej osiągnięcia i ewidencjonowania.”

Zakończenie kończy 9. wniosków. (s. 237)

Oceniając tak zaprojektowaną kompozycję pracy należy stwierdzić, że jej podział i systematyka są zasadniczo logiczne. Można mieć pewne wątpliwości czy w części teoretycznej i empirycznej są one zawsze uzasadnione treścią i czy są najbardziej przydatne, biorąc pod uwagę realizację celu głównego pracy. Niektóre z pytań dotyczą motywacji, postrzegania organizacji pozarządowych w ratownictwie wodnym, znajomości obszarów zadaniowych dla SGRW-N, oceny szkoleń itp. Pomimo tego część empiryczna charakteryzuje się ciekawymi walorami poznawczymi i praktycznymi, ale nie zawsze wprost nawiązującymi do przedmiotu i celu badań. Wartość użytkowa związana jest z możliwością wykorzystania wyników badań w celu doskonalenia przygotowania strażaków do udziału w ratownictwie wodnym.

Konkluzje

Oceniając sposób realizacji przyjętego celu rozprawy, założenia metodologiczne, wkład pracy oraz uzyskane rezultaty, należy stwierdzić, że niektóre wyniki oraz kierunki interpretacji mogą stanowić inspiracje do kontynuowania poruszanej problematyki.

Odnosząc sformułowane problemy oraz hipotezy do uzyskanych wyników oraz sposobu ich interpretacji i prezentacji, należy stwierdzić, że Doktorant starał się zrealizować wszystkie cele badawcze i w sposób ogólny zweryfikował przyjęte hipotezy.

Posłużył się metodami badawczymi dostosowanymi do celu i zakresu badań. Realizacja celu badawczego jest zadawalająca, a wyciągnięte wnioski odpowiadają założeniom badawczym. Rozprawa nosi znamiona zarówno pracy o charakterze teoretycznym (analiza i synteza literatury przedmiotu oraz aktów prawnych) oraz empirycznych (głównie sondażu diagnostycznego przeprowadzonego techniką wywiadu i ankietowania), na podstawie których podjęto próbę wnioskowania i uogólnienia, jak i rekomendacji co do systemu ratownictwa wodnego realizowanego w ramach KRS-G. Dowodzi to, że Doktorant posiadał umiejętność w zakresie wyprowadzania uogólnionych wniosków z przeprowadzonych badań i proponowania rozwiązań w zakresie usprawniania tego systemu.

Do istotnych zalet zaliczam: podjęcie ważnego tematu (z punktu widzenia teorii i praktyki bezpieczeństwa), logiczną konstrukcję rozprawy, dostosowaną do sformułowanych celów oraz (hipo)tez, prezentację szerokiego zakresu wiedzy nt. KRSG, jego organizacji oraz funkcjonowania, przeprowadzone analizy empiryczne, w tym dbałość o dobór próby i przeprowadzone na ich podstawie analizy.

Natomiast mankamentami (w moim przekonaniu) są: uchybienia w sformułowaniu problemów i hipotez do przedmiotu badań, fragmenty tekstu, które nie mają istotnego znaczenia dla tematu pracy (nie wpływają na realizację celu głównego czy weryfikację hipotezy roboczej) utrudniające koncentrację na najważniejszych dla rozprawy zagadnieniach, brak metod pomiaru gotowości operacyjnej SGRW-N i mało krytyczna analiza literatury przedmiotu.

5. Wniosek końcowy

Przedstawiona do recenzji rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną i praktyczną Pana mgra Tomasza Gartowskiego w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie. Doktorant wykazał się umiejętnością postawienia oryginalnego problemu naukowego, dostosowania do jego rozwiązania poprawnej konstrukcji metodologicznej, jak również konsekwencją badawczą.

Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, że recenzowana praca spełnia wymogi przewidziane w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1852 z późn. zm.) w związku z art. 179 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę- Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669 ze zm.) stawiam wniosek o jej przyjęcie oraz dopuszczenie Pana mgra Tomasza GARTOWSKIEGO do publicznej obrony rozprawy doktorskiej, tj. dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

dr hab. Janusz Gierszewski

profesor AP

Chojnice, dn. 29 września 2019 r.